

МЕХАНІЗМ СТРАХУВАННЯ ЯК ЗАСІВ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА

Косарева І.П., Борисенко О.В.

Харківський інститут фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету

Враховуючи сучасні тенденції неспроможності українських підприємств відновлювати свою платоспроможність, що обумовлено збільшенням кількості підприємств-банкрутів останніми роками, дослідження методів запобігання банкрутства є актуальним. В статті визначенні основні тенденції банкрутства підприємств в Україні останніми роками та узагальнено міжнародний досвід запобігання банкрутства. Здебільш підприємствам не вдається відновити свою платоспроможність, постає питання пошуку нового механізму забезпечення платоспроможності суб'єктів господарювання, а саме через систему страхування. В статті було запропоновано створення системи обов'язкового страхування, учасниками якої були б усі підприємства України. Зокрема, було описано процедуру залучення позикових коштів підприємствами-учасниками зі страхового фонду, або на відновлення платоспроможності, або на інші заходи, які вплинуть на зміцнення його фінансового стану.

Ключові слова: платоспроможність, страхування, банкрутство, санація, страховий фонд.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні проблеми банкрутства підприємств стає все більш глобальнішою, оскільки більшість суб'єктів господарювання проти яких порушено справу про банкрутство не можуть відновити свою платоспроможність, що негативно впливає на економічний розвиток країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження банкрутства приділяли увагу значна кількість науковців, серед яких доречно виділити О. В. Хаджинова [9], яка звернула увагу на те, що основною причиною банкрутства українських підприємств є його нездатність своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання. П. В. Брінь [3] досліджував проблеми інституту банкрутства та шляхи його удосконалення. О. Цар [10], приділила увагу узагальненню світового досвіду оздоровлення підприємства, та можливостям його використання в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на досить значну кількість досліджень науковців в сфері банкрутства, проблемні питання даного процесу є досить невирішені, зокрема в розрізі побудови ефективного механізму відновлення платоспроможності суб'єктів господарювання як засобу запобігання його банкрутства.

Мета статті створення механізму відновлення платоспроможності підприємств України через систему обов'язкового страхування. Досягнення мети передбачає вирішення ряду завдань, а саме аналізу сучасного стану банкрутств підприємств в Україні, створення алгоритму проведення процедури банкрутства в світі, поєднання системи страхування і інституту банкрутства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В розвинутих країнах явище «банкрутства» розглядається з позитивного боку,

оскільки воно є один із засобів витіснення неконкурентних підприємств з ринку. Необхідно, зазначити що в Україні за даними рейтингу Doing Business є найгірший процес відновлення платоспроможності підприємств. Зокрема, показник середньої тривалості процедури банкрутства підприємств, за даними рейтингу, складає 2,9 років (при цьому, у розвинених країнах-членах ОЕСР – 1,7 роки), а її вартість – 42% від вартості майна боржника (9% для країн-членів ОЕСР). Українська процедура банкрутства може забезпечити лише 8,3% повернення кредиторів. Україна за вказаним рейтингом ділить з Камбоджею 161-162 місце серед 165 країн, у яких є судова процедура впровадження банкрутства. Гірше, ніж в Україні, складається ситуація для кредиторів лише у Центральноафриканській

Рис. 1. Основні елементи регулювання процедури банкрутства

Джерело: розроблено авторами за даними [10, 11]

Республіці, Сполучених Штатах Мікронезії, Венесуелі та Бурунді [4].

В міжнародній практиці, виділяють певні методи регулювання процедур банкрутства, а саме: прокредиторська (британська) – захищає права кредиторів щодо стягнення своїх боргів, і продебіторська (американська) – захищає боржника, що дає йому шанс на фінансове оздоровлення для продовження діяльності на ринку й повернення боргу [10].

Говорячи про проблемні питання банкрутства підприємств України, доречно приділити увагу детальному аналізу методів регулювання процедур банкрутства в розвинутих країнах. Серед таких країни було виділено США, Німеччину та Англію (рис. 1).

Говорячи про особливості процедури банкрутства в розвинутих країнах світу, необхідно зазначити, що причинами порушення справ про банкрутство може бути неплатоспроможність та неоплатність підприємств. Підставою до порушення справи про банкрутства в світовій практиці може бути як заява кредитора, так і боржника. При цьому в США за умовою подання заяви про порушення справи про банкрутства кредитором, необхідно звернути увагу на докази, оскільки це є невід'ємною складовою даного процесу. В кожній країні процедура банкрутства передусім певну мету, а саме в США це забезпечення відновлення платоспроможності підприємства-боржника, в Німеччині – захист прав кредиторів, а в Англії – мінімізації втрат для платоспроможної сторони, а саме підприємства боржника. Тому говорячи про покращення процедури банкрутства в Україні, необхідно зазначити, що головним недоліком є неспроможність існуючого механізму забезпечити відновлення платоспроможності підприємств-боржників.

Зокрема в Україні державою підтримується прокредиторська концепція регулювання процедури банкрутства підприємств, головним завданням для якої є захист інтересів кредиторів, а не відновлення платоспроможності суб'єкта господарювання. Такий стан слід вважати негативним для України – втрата робочих місць на збанкрутіх підприємствах сприяє збільшенню і так високого рівня соціальної напруги в країні.

На сьогодні для України питання забезпечення платоспроможності підприємства та запобігання його банкрутства є відкритим. Важливим є не тільки забезпечення процесу відновлення платоспроможності під час проведення процедури банкрутства, а і створення системи запобігання кризового стану. На законодавчому рівні обов'язковість створення резервного капіталу, як джерела покриття збитків від непередбачуваних подій, передбачена лише для акціонерних товариств у розмірі 15 відсотків статутного капіталу та для господарських товариств не менш як 25 відсотків статутного фонду [7, 8]. Разом з тим більшість підприємств не використовують таку можливість, тому необхідно здійснити пошук нових шляхів запобігання кризових явищ на підприємствах.

На сьогодні найбільшу частку в структурі страхових премій займає добровільне майнове страхування (у 2015 році – 49,0%), недержавне обов'язкове страхування (у 2015 році – 20,5%), а найменшу частку займає добровільне страхування відповідальності (у 2015 році – 7,2%). Що стосується фінансових ризиків, то вони входять до складу майнового страхування, і у 2015 році займали 9,7% серед загальної суми страхових премій [5].

Проаналізувавши діяльність страхових компаній, необхідно зазначити, що більшу частку в страхових преміях та виплатах займає добровільне страхування, і тому доречно звернути увагу на обов'язкове страхування, а зокрема на можливість впровадження нового виду.

Говорячи про проблему відновлення платоспроможності підприємств, необхідно в переліку фінансових ризиків, які підлягають страхуванню в Україні, виділити ризик втрати платоспроможності, а зокрема ризик банкрутства. Тому доцільно через механізм обов'язкового страхування створити страховий фонд за рахунок платежів підприємств. З цією метою запропонований алгоритм формування страхового фонду запобігання банкрутства підприємств (рис. 2). Створення страхового фонду передбачено поступовим накопиченням ресурсів протягом 2017–2024 років.

На рис. 2 відображено порядок відрахувань від чистого доходу підприємства до страхового фонду, а саме протягом перших трьох років 0,5% від чистого доходу, протягом четвертого і п'ятого року 1%, протягом наступних трьох років 1,5%. Створена систе-

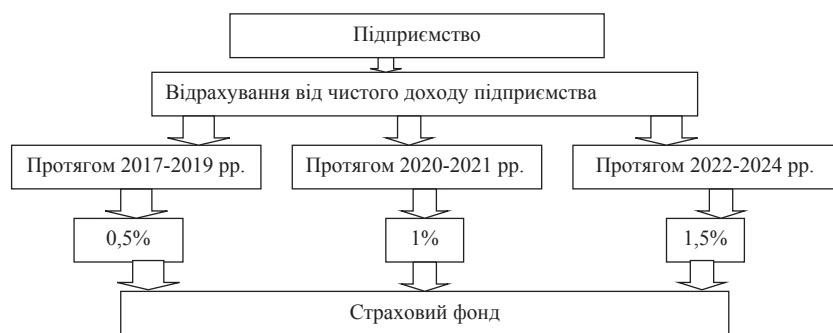

Рис. 2. Алгоритм формування страхового фонду запобігання банкрутству підприємств

Джерело: розроблено авторами

Рис. 3. Рівень зносу основних засобів у 2015 році

Джерело: розроблено авторами за даними [2]

ма поступового збільшення відсотку відрахування, надасть можливість підприємству-учаснику даного фонду, зрозуміти необхідність відрахувань, при цьому не створюючи значного навантаження на фінансовий стан підприємства.

На прикладі машинобудівної та металургійної промисловості України розраховуємо обсяг відрахувань, на основі середнього значення чистого доходу (табл. 1).

Також, в табл. 1 визначений обсяг чистого доходу від реалізації в цілому по Україні, для того, щоб розрахувати обсяг фонду для всіх працюючих підприємств.

Поступове формування ресурсної бази фонду за аналізованими 11 підприємствами та загалом по Україні протягом 3 років, 5 років та 8 років представлено в табл. 2.

За даними табл. 2 можна зазначити, що обсяг відрахувань підприємства буде насамперед залежить від обсягу чистого доходу, і тому найбільші відрахування здійснюватимуться крупними підприємствами, а саме серед аналізованих – це ПАТ «ТУРБОАТОМ», ПАТ «МОТОР СІЧ»

та ПАТ «Новокраматорський машинобудівний завод». Необхідно зазначити, що сформований фонд по 11 підприємствам склав 8,22% від загального обсягу реалізації в цілому за підприємствами України. Тому, фонд має змогу збільшувати свої фінансові ресурси шляхом залучення нових учасників.

Ресурси сформованого страхового фонду доцільно використовувати, наприклад, для надання кредитів на пільгових умовах. На сьогодні більшість підприємств не можуть залучати до своєї діяльності позикові кошти, це обумовлено високими відсотками за кредити, які перевищують рівень рентабельності багатьох підприємств.

Протягом 2015-2016 років рівень рентабельності підприємств машинобудівельної промисловості складав 5,2%, металургійної – 2,6% [5].

Враховуючи стан банківської сфери України більшість банків в 2015-2016 роках взагалі не надавали кредитних ресурсів, а деякі здійснювали кредитні операції, але за високими відсотками. Середній відсоток за кредитами в Україні у 2016 році дорівнював 25,16% [1].

Таблиця 1

Обсяг чистого доходу підприємств України у 2011-2015 рр.

№	Найменування підприємств	Обсяг чистого доходу, млн. грн.					Середнє значення
		2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	
1	Україна	4202455	4459818,8	4334453,1	4459702,2	5716431,0	4634572,1
2	ПАТ «ЗАВОД ФРУНЗЕ»	381,77	549,26	443,9	398,17	453,31	445,28
3	ПАТ «Дніпровський завод «Алюмаш»	79,8	88,87	56,68	51,44	86,49	72,66
4	ПАТ «Кременчуцький колісний завод»	460,17	489,58	440,64	454,04	549,41	478,77
5	ПАТ «ТУРБОАТОМ»	1267,94	1404,64	1741,26	1842,39	2694,25	1790,1
6	ПАТ «МОТОР СІЧ»	5001,8	7845,56	8583,92	10730,12	13830,66	9198,4
7	ПАТ «Новокраматорський машинобудівний завод»	2754,78	2372,74	2675,47	2574,82	2965,13	2668,6
8	ПАТ «ДНІПРОВАЖМАШ»	589,95	827,44	788,64	919,98	861,62	797,53
9	ПАТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш»	1022,2	989,85	1008,88	1106,5	1193,41	1064,2
10	ПАТ «Ужгородський Турбогаз»	1,27	27,58	22,0	41,56	89,98	36,48
11	ТОВ «УКР-ЛЕНД»	10,36	12,33	15,41	19,26	23,65	16,2
12	Разом за підприємствами	11803,94	14936,88	16158,49	18444,8	23089,1	16886,63

Джерело: [2]

Таблиця 2

Формування страхового фонду протягом 8 років

№	Найменування підприємства	Відрахування		
		Протягом 2017-2019 рр.	Протягом 2017-2021 рр.	Протягом 2017-2024 рр.
1	ПАТ «ЗАВОД ФРУНЗЕ»	6,68	15,58	35,62
2	ПАТ «Дніпровський завод «Алюмаш»	1,09	2,54	5,81
3	ПАТ «Кременчуцький колісний завод»	7,18	16,76	38,30
4	Публічне акціонерне товариство «Полтавський турбомеханічний завод»	4,74	11,07	25,29
5	ПАТ «ТУРБОАТОМ»	26,85	62,65	143,21
6	ПАТ «МОТОР СІЧ»	137,98	321,94	735,87
7	ПАТ «Новокраматорський машинобудівний завод»	40,03	93,40	213,49
8	ПАТ «ДНІПРОВАЖМАШ»	11,96	27,91	63,80
9	ПАТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш»	15,96	37,25	85,13
10	ПАТ «Ужгородський Турбогаз»	0,55	1,28	2,92
11	ТОВ «УКР-ЛЕНД»	0,24	0,57	1,3
12	Всього за підприємствами	253,3	590,94	1350,74
13	Україна	69518,58	162210,02	16429,58

Ресурсна база створеного фонду насамперед може використовувати для кредитування розвитку підприємств, оновлення обладнання та технологій, модернізації тощо. Зокрема, за даними фінансової звітності підприємств, рівень зносу основних фондів є досить значним (рис. 3).

Для більшості підприємств, що аналізуються, знос перевищує 50%, що є критичним значенням даного показника. Наприклад, ПАТ «ТУРБОАТОМ» має знос основних засобів на рівні 61,67%, а це підприємство здатне відрасувати до страхового фонду досить значні суми, а також може отримати на вигідних умовах фінансові ресурси для оновлення основних засобів.

Розрахуємо перевагу залучення позикових коштів зі страхового фонду над кредитуванням банківської системи (рис. 4).

Наприклад, коли підприємству необхідно залучити кошти в обсязі 1 млн. грн., в банках на сьогодні пропонується відсоткова ставка на рівні 25,16%, а фонд може створювати більш привабливі умови надавати позики, наприклад за 9% річних. Проведенні розрахунки зображено на рис. 3. Надалі за умовою розвитку фонду відсотки за кредитами можуть зменшуватися.

Залучення кредиту на 3 роки в розмірі 1,5 млн. грн. за відсотковою ставкою 25,16%, роз-

рахований за класичною моделлю обсяг відсотків за кредит складає 1132200 грн., а за відсотковою ставкою 9%, відсотки дорівнюють 405000 грн. Отже, різниця складає 727200 грн., які підприємству вдасться зекономити за умовою залучення кредиту зі страхового фонду. Тому для підприємства бути учасником створеного страхового фонду є економічно вигідно.

Загальна система запобігання банкрутства на підприємствах у разі створення відповідного страхового фонду представлена на рис. 5.

Для запобігання банкрутства підприємства (рис. 5) доцільно здійснювати систему послідовних заходів, які оцінюються певними фінансовими показниками. Якщо на підприємстві відбувається погіршення фінансового стану, доцільно проводити експрес-аналіз та застосовувати фінансовий аналіз з метою визначення причин кризових ознак на підприємстві. При цьому необхідно приділити увагу розробці та впровадженню заходів, що можливо тільки за наявності фінансових ресурсів, які підприємство зможе залучити зі страхового фонду. Кредитні кошти будуть надаватися підприємству у разі необхідності на розширення, модернізацію тощо. В умовах проведення антикризового управління фонд забезпечить фінансування запланованих заходів та надасть можливість у будь-який момент підприємству залучити кредитні ресурси до своєї діяльності на вигідних умовах.

Висновки і пропозиції. Виявлена неспроможність українських підприємств-боржників відновити свою платоспроможність та неефективність санаційних заходів, вказує на необхідність створення нового механізму відновлення платоспроможності підприємств.

В статті запропоновано поєднати систему страхування та інститут банкрутства в Україні, а саме через створення обов'язкового страхування ризику неплатоспроможності суб'єктів господарювання. Страхові відрахування підприємств-учасників будуть формуватися в страховий фонд кошти якого будуть направлятися не тільки на відновлення платоспроможності підприємств-учасників, але і на їх модернізацію, або оновлення основних засобів. При цьому в роботі доведено необхідність, доцільність та економічність створення даного страхового фонду в Україні, як засобу відновлення платоспроможності підприємств, або підвищення його фінансового стану.

Подальші дослідження будуть направлені на розгляд правового аспекту створення обов'язкової системи страхування на випадок неплатоспроможності суб'єктів господарювання та можливості узагодження запропонованого фонду.

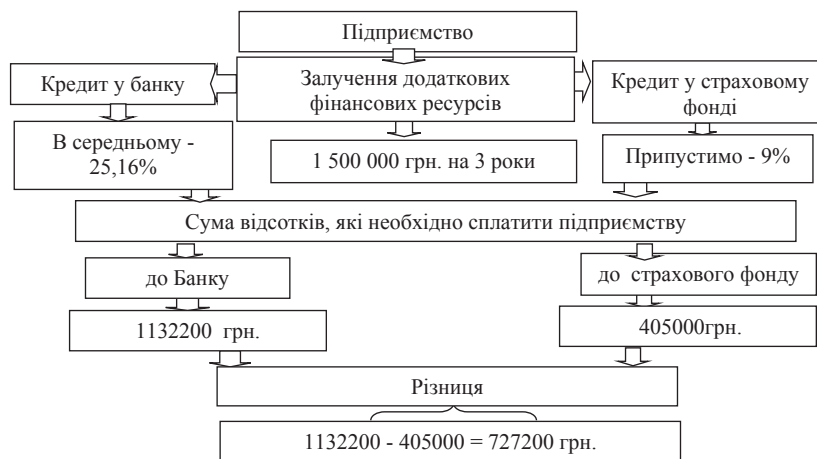

Рис. 4. Схема економічності залучення позикових коштів зі страхового фонду

Рис. 5. Алгоритм використання страхового фонду

Джерело: розроблено авторами

Список літератури:

1. Finance.ua. Про гроші [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://finance.ua/> (дата звернення 28.03.2017 р.). – Назва з екрана.
2. SMIDA [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua/> (дата звернення 24.01.2017 р.). – Назва з екрана.
3. Брінь П.В. Аналіз сучасного стану інституту банкрутства України [Електронний ресурс] / П.В. Брінь, А.Ю. Бондаренко // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія «Актуальні проблеми розвитку українського суспільства». – 2013. – № 69. – С. 155-161. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcriaks_2013_69_33 (дата звернення 28.03.2017 р.). – Назва з екрана.
4. Довго, дорого, неефективно: процедура банкрутства у сучасних реаліях України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2016/03/1/583495/> (дата звернення 28.03.2017 р.). – Назва з екрана.
5. Звіт про діяльність страхових компаній у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docviewer.yandex.ua/?url=https%3A%2F%2Ffnp.gov.ua%2Ffiles%2FDepFinMon%2Fzvitni_dani%2Fsk_%25202015.pdf&name=sk_%202015.pdf&lang=uk&c=58879dd9700f (дата звернення 28.03.2017 р.). – Назва з екрана.
6. Рентабельність операційної діяльності великих і середніх підприємств за видами промислової діяльності за січень-вересень 2016 року [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 28.03.2017 р.). – Назва з екрана.
7. Україна. Закони. «Про акціонерні товариства» [Електронний ресурс]: прийнятий Верховною Радою України від 17.09.2008 № 514-VI. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/514-17> (дата звернення 28.03.2017 р.). – Назва з екрана.
8. Україна. Закони. «Про господарські товариства» [Електронний ресурс]: прийнятий Верховною Радою України від 19.09.1991 № 1576-XII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення 28.03.2017 р.). – Назва з екрана.
9. Хаджинова О.В. Сучасні тенденції банкрутства підприємств в Україні / О.В. Хаджинова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 1, т. 2. – С. 275-278. – Бібліогр.: 5 назв.
10. Цар О. Світовий досвід оздоровлення неплатоспроможних підприємств та можливості його застосування в Україні [Електронний ресурс] / О. Цар // Галицький економічний вісник. Серія «Економіка та управління національним господарством». – 2013. – № 2. – С. 34-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2013_2_7 (дата звернення 28.03.2017 р.). – Назва з екрана.
11. Шляхи вдосконалення механізму процедури банкрутства в Україні на основі міжнародного досвіду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/viche_2014_18_7.pdf (дата звернення 28.03.2017 р.). – Назва з екрана.

Косарева І.П., Борисенко Е.В.

Харьковский институт финансов

Киевского национального торгово-экономического университета

МЕХАНІЗМ СТРАХОВАНИЯ КАК СПОСОБ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ БАНКРОТСТВА

Аннотация

Учитывая современные тенденции несостоятельности украинских предприятий восстанавливать свою платежеспособность, что обусловлено увеличением количества предприятий-банкротов в последние годы, исследования методов предотвращения банкрутства является актуальным. В статье определены основные тенденции банкрутства предприятий Украины в последние годы и обобщен международный опыт предотвращения банкрутства. За частую предприятиям не удается самостоятельно восстановить свою платежеспособность, поэтому возникает вопрос поиска нового механизма обеспечения платежеспособности субъектов хозяйствования, а именно через систему страхования. В статье было предложено создание системы обязательного страхования, участниками которой были бы все предприятия Украины. В частности, было описано процедуру привлечения заемных средств предприятиями-участниками из страхового фонда на восстановление платежеспособности, или на другие мероприятия, которые повлияют на укрепление его финансового состояния.

Ключевые слова: платежеспособность, страхование, банкрутство, санация, страховой фонд.

Kosareva I.P., Borysenko O.V.

Kharkov Institute of Finance

Kyiv National University of Trade and Economics

MECHANISM OF INSURANCE AS MEANS OF PREVENTION OF BANKRUPTCY

Summary

Taking into account the modern tendencies of insolvency Ukrainian enterprises to proceed in the solvency, that it contingently the increase of amount of enterprises-bankrupts the last years, research of methods of prevention of bankruptcy is actual. In the article determination basic tendencies of bankruptcy of enterprises in Ukraine the last years and international experience of prevention of bankruptcy is generalized. It is not succeeded to renew the solvency enterprises, the question of search of new mechanism of providing of solvency of subjects of menage appears, namely through the system of insurance. Creation of the system of obligatory insurance, the participants of that would be all enterprises of Ukraine, was offered in the article. In particular, procedure of bringing in of debt funds was described by enterprises-participants from an insurance fund, or on proceeding in solvency, or on other measures that will influence on strengthening of him the financial state.

Keywords: olvency, insurance, bankruptcy, sanation, insurance fund.